

## بررسی نقش موزه در گردشگری کودک

نجمه سلیمانپور<sup>۱</sup>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۸ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۰۲/۲۸

### چکیده

کودکان به واسطه موزه بین تاریخ و اکنون ارتباط برقرار می کنند. موزه ها نمایش تاریخ هستند و قصه های زیادی در خود دارند و کودکان از طریق این قصه ها تاریخ را در می یابند. موزه بستری برای خلق ایده های نو ایجاد می کند. توانایی موزه در بازنمایی ابعاد گوناگون موضوعی که به نمایش می گذارد، موجب ایجاد فهم و درک گسترده تری از موضوع برای کودک می شود. فضاهای مرتبط با فعالیت کودکان تاثیر بسزایی در رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی آنان دارد؛ بنابراین در طراحی و ایجاد موزه ها باید نقش و جایگاه کودک را جدی گرفت، این نگرش نه تنها فرهنگ مان را زنده خواهد نمود بلکه در نحوه تربیت کودکان و شیوه نگرش شان در آینده تاثیر عمیقی خواهد داشت و موجب ارتقای گردشگری کودک می شود.

### واژگان کلیدی

گردشگری، موزه، گردشگری کودک، دانش شناسی.

۱. کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی چالوس، ایران. (soleimanpournajmeh@gmail.com)

## مقدمه

شاید تصور آنچه امروز با عنوان موزه می شناسیم در آغاز شکل گیری موزه ها پدیده ای دور از ذهن می نمود. چرا که تنها توقع افراد از موزه ها به نمایش گذاشتن اجسام و برخی اشیای عجیب و غریبی بود که آن ها را برای مدتی سرگرم می کرد؛ اما گذشت زمان، پیشرفت علوم و تغییراتی که متعاقب آنها در همه شئون زندگی بشر رخ داد، رفته رفته موزه را دگرگون و تعریف و عملکرد و ساختار فیزیکی و محتوایی آن را دستخوش تحولات بسیار کرد. تا آنجا که جایگاه ویژه ای در حد یک نهاد اجتماعی یافت و متولی امور فرهنگی در جوامع مختلف و سطوح بین المللی گردید (خسروی، ۱۳۹۶). در این میان گنجانیدن موزه گردی در گردشگری کودک نقش بسیار مهمی در تکامل همه جانبه کودکان دارد.

## موزه

ادبیات گردشگری، موزه را به عنوان مکانی برای دریافت لذت آموزشی مبتنی بر آثار معرفی کرده است، چه اینکه این اثر در زمان خود دارای کاربری دینی و اخلاقی، انسانی و اجتماعی، سیاسی و عقیدتی و یا صرفاً کنش های فردی هنرمند باشد. موزه موسسه ای است که به جمع آوری، حفاظت، تحقیق، تفسیر و نمایش اقلام فرهنگی جامعه می پردازد. موزه ها نوعی تئاتر هستند که در آن تنوع تجارب انسانی و پیچیدگی های دنیا برای بازدیدکننده روی صحنه می رود تا راه هایی مفید، الهام بخش، تحریک کننده، اغواء کننده و گاهی پایه تجربی بازدید از موزه گسترده است و نه تنها باکیفیت تجربی موزه بلکه با تجربه موزه به طور کلی رو به رو می شود. گروهی، موزه ها را وسیله ای برای ارتقای فهم فرد از دنیای اجتماعی، طبیعی و زیباشناسانه اطرافش دانسته اند، گروهی دیگر موزه را محصول ابداع بشر دانسته که به هدف بایگانی، فهم و انتقال ایجاد می شود (حکمت و پرتوی، ۱۳۹۸). توانایی موزه در بازنمایی ابعاد گوناگون موضوعی که به نمایش می گذارد، موجب ایجاد فهم و درک گسترده تری از موضوع برای مخاطب می شود. توجه به ابعاد مختلف ارتباطی از قبیل دیدن و شنیدن، در قالب استفاده از اشیاء، صحنه ها، صداها، تصویرها و گفتگو از امکانات مختلفی هستند که در انتقال این فهم مؤثر می باشند. همچنین، بر اساس شواهدی چون اشیاء و آثار باستانی موجود در موزه، می توان اذعان نمود که در آنجا، سازوکارهای شناختی نسبت به مقوله هویت، به نحوی مؤثر عمل می کنند (حسین بر و همکاران، ۱۳۹۷).

موزه به اصطلاح اهالی فرنگ، عبارت است از مکان و محلی که مخزن آثار قدیمی و اشیاء بوده و نفایس و مستظرفات دنیاست ... و می توان گفت که موزه مقیاس شعور و میزان عقول و درجه افهام اصناف و مرآت ادراک سلاسل است، مشکلات لاینحل در اینجا حل می شود و بر معلومات تاریخی شهود اقامه می نماید.

اولین موزه ای که به قصد بازدید عموم و حفاظت از اشیای میراث فرهنگی تأسیس می شود، موزه ملی است که گفته می شود محل آن در دارالفنون بوده و بعدها به ساختمان مسعودیه منتقل شده است، این موزه با ساخته شدن موزه ایران باستان در سال ۱۳۱۵ به آن مکان منتقل شد و در پی آن موزه های مردم شناسی و محوطه های باستانی و موزه های عمومی استانی و موزه های طبیعی در سطح کشور گسترش یافتند. در سال های اخیر نیز موزه در فضای باز و یا موزه روستایی گیلان که در سال ۱۳۸۵ افتتاح گردید از جمله اینها هستند. در مجموع می توان تحولات ذکر شده در اروپا را با کم و بیش تغییر و با تأخیر پنجاه ساله در ایران پی گرفت (اشرفی، ۱۳۸۹).

### ماهیت موزه

**جنبه دانش شناسی:** موزه در این نگرش، گنجینه ای از دانش است که رسالت پژوهشی و آموزشی دارد. پژوهشگران در گنجینه هایی که بخش مهمی از آنها در مخازن نگهداری می شود مطالعات علمی و پژوهشی انجام می دهند و نتیجه را در قالب یک مقاله یا یک نمایشگاه ارائه می کنند. برای این کار، آثار از مخزن استخراج و از زوایای مختلف بررسی می شود.

**جنبه ارتباط شناسی:** در این بُعد، پارادایم ارتباطی مخاطب با موزه دو جانبه است. به این معنا که مخاطب دانش می آفریند و تعامل دوجانبه با موزه دارد.

مواجهه با نیاز اطلاعاتی مخاطب بر اساس انواع مخاطبان در سه دسته عام، خاص و کودک قرار می گیرد.

### \* مواجهه با مخاطب عام

در مواجهه کلی، حرفه مندان، مخاطبان موزه ها به دو دسته "عام" و "خاص" تقسیم می شوند. مخاطبان عام که بی تردید بخش اعظم مراجعان هستند برحسب علاقه و سرگرمی یا برای مشاهده جنبه های عمومی پدیده ها به موزه مراجعه می کنند

### \*مواجهه با مخاطب خاص

مخاطبان خاص که معمولاً درصد اندکی از مراجعان موزه هستند با پرسشی معین وارد می شوند. نیاز گروه های پژوهشگران، اساتید و دانشجویانی که با سؤال یا درخواستی معین برای انجام یک وظیفه که می تواند پایان نامه یا هر نوع تکلیف دانشجویی، پروژه پژوهشی یا نیاز شغلی باشد را می توان در زمره "نیازهای اطلاعاتی عینی" قرار داد.

### \*نیاز اطلاعاتی و خدمات ویژه کودک

کودکان را می توان به دلیل اهمیت و تفاوت ویژگی های دوران کودکی در دسته سوم قرار داد . کودکان معمولاً با نیاز اطلاعاتی خاص یا پرسش ویژه ای وارد موزه نمی شوند. کودک به نیازهای خودش واقف نیست و باید با ابزارهای کمک آموزشی و از طریق فعالیتهای تفریحی به او آموزش داده و علاقه مندی ایجاد شود. انگیزه آنان یا کنجکاوی است یا از طریق بازدیدهای گروهی از سوی اولیای مدرسه یا همراه پدر و مادر وارد موزه می شوند؛ اما هنگام خروج، بار گرانبهایی از اطلاعات آمیخته با اندیشه و گاه حتی با انبوهی از سؤال، فضای موزه را ترک می کنند (الوانکار، ۱۳۹۶).

### نقش موزه در گردشگری کودک

فعالیتی که انسانها طی قرون متمادی برای رهایی از زندگی روزمره و کشف مقصدهای تازه به کار می بستند، زمینه شکل گیری علم گردشگری را به وجود آورد و به تدریج شناسایی منابع و توانایی های گوناگون در یک مکان، علاوه بر خلق گونه های جدید گردشگری، به عوامل مهم و تاثیر گذاری در توسعه مقصد و جذب گردشگر مبدل گشت. در این میان حضور و تداوم برخی از این منابع مانند جاذبه های فرهنگی به دلیل ورود بشریت به عصر مدرنیته و تکنولوژی، برای پیوند دوباره به دوران های تاریخی، میراث های فرهنگی و آداب و رسوم گذشتگان، بیش از پیش برجسته و پررنگ می نماید، به طوریکه می توان گردشگری فرهنگی را جزو یکی از گونه های جذاب و پراهمیت گردشگری طبقه بندی نمود (میرزایی کوتنایی و همکاران، ۱۳۹۰). سهم موزه در سراسر دنیا در عرصه های اجتماعی، فرهنگی، هنری، آموزشی، اقتصادی و سیاسی هر کشور آشکار است و نقش اساسی در تصور ملتها دارد. در حال حاضر تصور جهانی بدون موزه غیرممکن به نظر می رسد، نقش حساسی که موزه ها در جامعه دارند و تجارب تازه ای که مراجعین انتظار دارند، همگی نشان دهنده نیاز مبرم به توسعه موزه در تمامی جنبه های آموزشی، علمی و تبادلات برای پاسخگویی به نیازهای مخاطبین است. در ایجاد و طراحی موزه ها نباید نقش و جایگاه کودکان را طرح هایمان فراموش کنیم. این نگرش نه تنها فرهنگ مان را زنده خواهد نمود بلکه در نحوه تربیت کودکان و شیوه نگرش شان در آینده تاثیر عمیقی خواهد داشت. هدف سپردن میراث به آیندگان، باید در سنین اولیه زندگی کودکان به آنان معرفی گردد. فرآیند رشد انسان ها، در کودکی، تاثیر بسزایی در شخصیت آنان دارد. عقیده بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت بر این است که شخصیت هر انسان در هفت سال اول زندگی او شکل می گیرد و فرآیند رشد کودک در سالهای اولیه زندگی او متأثر از عوامل بسیاری است. فعالیت، به عنوان عامل اصلی رشد و یادگیری کودک، فرآیندی است که در ارتباط با فضا و محیط کودک و رشد همه جانبه او را

موجب می گردد. فضاهای مرتبط با فعالیت کودکان تاثیر بسزایی در رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی آنان دارد (نیک ذات، ۱۳۹۴). بنا بر نظریات مک کوایل، فضای داخلی موزه ها بر مبنای شاخص های کیفی فضا، دسته بندی می شوند؛ چراکه او بر این باور بود که هر یک از این شاخصها، گروه خاصی از گردشگران را که شامل گردشگران عام، خاص و یا مجموعی از هر دو هستند، مد نظر قرار می دهد. بر اساس رویکرد او به نحوه مواجهه مخاطب با فضا، این رویارویی وابسته به پس زمینه فرهنگی فرد است. درواقع این پس زمینه فرهنگی مخاطبان است که می تواند توضیح دهد؛ چطور برخی مخاطبان فضای خاصی را می پذیرند، در حالی که دیگران آن را رد می کنند. با این حال در بسیاری از کشورهای جهان موزه ها به گونه ای طراحی می شوند که قسمتهای مختلف موزه با بهره گیری از جاذبه های بصری، نقش فرهنگ سازی خود را ایفا می کنند (آذربویه دینکی و همکاران، ۱۳۹۷).

### نتیجه گیری

توانایی موزه در بازنمایی ابعاد گوناگون موضوعی که به نمایش می گذارد، موجب ایجاد فهم و درک گسترده تری از موضوع برای مخاطب می شود. توجه به ابعاد مختلف ارتباطی از قبیل دیدن و شنیدن، در قالب استفاده از اشیاء، صحنه ها، صداها، تصویرها و گفتگو از امکانات مختلفی هستند که در انتقال این فهم مؤثر می باشند. در ایجاد و طراحی موزه ها نباید نقش و جایگاه کودکان را طرح هایمان فراموش کنیم. این نگرش نه تنها فرهنگ مان را زنده خواهد نمود بلکه در نحوه تربیت کودکان و شیوه نگرش شان در آینده تاثیر عمیقی خواهد داشت. هدف سپردن میراث به آیندگان، باید در سنین اولیه زندگی کودکان به آنان معرفی گردد؛ بنابراین موزه گردی باید در برنامه گردشگری کودک گنجانده شود زیرا تاثیر بسزایی در رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان دارد.

### منابع

- اشرفی، مهناز، ۱۳۸۹، بررسی مقایسه ای مفهوم اکو موزه با موزه های سنتی، دوفصلنامه دانشگاه هنر، شماره ۴.
- الوانکار، الهام السادات، ۱۳۹۶، تجربه زیسته حرفه مندان موزه ها در مواجهه با نیازهای اطلاعاتی کاربران، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، دوره بیست و هشتم، شماره سوم.
- آذربویه دینکی، غلامرضا، اقبالی، پرویز، قاضی زاده، خشایار، ۱۳۹۷، بررسی تاثیر کیفیت فضای داخلی موزه ها بر جذب و کمیت گردشگران در فرآیند توسعه فرهنگی (نمونه مورد بررسی موزه هنرهای معاصر تهران)، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، دوره هفتم، شماره ۲.

-نیک ذات، سوسن، ۱۳۹۴، نقش موزه در جذب کودکان گردشگر و یادگیری و آموزش آنها (مطالعه موردی: اولین موزه سیار خصوصی کودک در ایران "قاشقک های صلح، قاصدک های صلح)، اولین کنفرانس سالانه موسسه آموزش عالی بینالود مشهد.

-حکمت، مرضیه، پرتوی، پروین، ۱۳۹۸، تبیین مدل مفهومی و چارچوب تحلیل تجربه بازدید کننده موزه، نامه هنرهای تجسمی و کاربردی، دوره ۱۲، شماره ۲۵.

-خسروی، مولود، ۱۳۹۶، نهاد موزه، نگاهی دوباره به برآیند کالبد و محتوا، صفه، دوره ۲۸، شماره ۸۰.

-حسین بر، محمد عثمان، کوچکزایی، طیه، روستاخیز، بهروز، ۱۳۹۷، موزه ها و پُرسیمانِ هویت: بازدید از موزه مردمشناسی زابل و موزه منطقه‌های جنوب شرق ایران در زاهدان، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال چهاردهم، شماره ۵۳.

-میرزایی کوتنایی، زهرا، تکمیل همایون، غلامحسین، رحیم پور، علی، ۱۳۹۰، نقش موزه ها در توسعه گردشگری فرهنگی (شرق مازندران)، پایان نامه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.

## Investigating the role of museums in child tourism

Najmeh Soleimanpour<sup>1</sup>

Date of Receipt: 2022/04/07 Date of Issue: 2022/05/18

### Abstract

Children connect the past with the present through the museum. Museums are a display of history and have many stories in them, and children learn history through these stories. The museum creates a platform for creating new ideas. The museum's ability to represent the various dimensions of the subject that it displays gives the child a broader understanding of the subject. Spaces related to children's activities have a significant impact on their physical, mental, emotional and social development. Therefore, in designing and creating museums, the role and position of the child should be taken seriously. This attitude will not only revive our culture, but will also have a profound effect on the way children are educated and their attitude in the future, and will promote child tourism.

### Keywords

Tourism, museum, child tourism, science.

1. Master of Public Administration, Islamic Azad University of Chalous, Iran.  
(soleimanpournajmeh@gmail.com)